

Kansallinen lukutaitostrategia 2030

Visio: Suomi – maailman lukutaitoisin maa

Missio: Lukeva elämäntapa tasa-arvon, sivistyksen ja hyvinvoinnin perustaksi

Sivistys

Jokaisella oikeus lukutaitoon ja jatkuvaan oppimiseen

Yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Mahdollisuus lukutaidon oppimiseen, harjoittamiseen ja kehittämiseen kielestä, perhetaustasta, toimintarajoitteista, varallisuudesta ja asuinpaikasta riippumatta

Hyvinvointi

Monimuotoinen kielellinen ja kulttuurinen ympäristö sekä vahva monilukutaito hyvinvoinnin ja yhteisöllisyyden rakentajana

Sisällys

Esipuhe.....	3
Lukutaito on koko yhteiskunnan asia	6
Lukutaitostrategian lähtökohdat	7
Tavoitteena monipuolinen lukutaito	9
Lukutaitotutkimuksesta	11
Kansallisen lukutaitostrategian suuntaviivat	13
1: Luodaan lukutaitotyölle rakenteet.....	14
2: Vahvistetaan lukutaito-osaamista.....	17
3: Innostetaan lukemaan	20
Lukutaitostrategian laadintaprosessin kuvaus	25

Esipuhe

Eduskunnan sivistysvaliokunnan aloitteesta syksyllä 2020 ryhdyttiin valmistelemaan kansallista lukutaitostrategiaa ja lukutaito-ohjelmaa tukemaan pitkäjänteistä kansallista sekä alueellista lukutaitotyön kehittämistä. Kansallinen lukutaitostrategia 2030 laajentaa opetus- ja kulttuuriministeriön asettaman kansallisen lukutaitofoorumin (2018) laatimia suuntaviivoja.

Lukutaitostrategiatyötä on tehty yhdessä moniammatillisen ohjausryhmän ja projektiryhmän kanssa. Toimintaa on koordinoanut Opetushallituksen Lukuliike. Strategiassa on hyödynnetty viimeaikaista tutkimustietoa monilukutaidosta ja siihen vaikuttavista taustatekijöistä. Lukutaitostrategian jatkoksi laaditaan kansallinen lukutaito-ohjelma, jossa tarkennetaan toimenpide-ehdotuksiin liittyvät vastuutahot.

Kansallinen lukutaitostrategia sisältää konkreettisia tavoitteita ja toimenpide-ehdotuksia kaikenikäisten monipuolisen lukutaidon vahvistamiseksi. Oppimisen eri vaiheissa lukutaidon vahvistaminen vaatii toisinaan erilaisia tukipalveluja, ja niitä tulee kehittää niin kansallisesti kuin paikallisestikin. Perheiden valmiuksia lasten lukutaidon tukemiseksi tulee lisätä. Lisäksi lukutaidon ja lukutaitotyön arviointiin tulee saada riittävät työkalut.

Strategiassa lukutaito määritellään monilukutaidoksi, joka sisältää kaikenlaisten tekstien lukemisen ja tuottamisen taidot perinteisistä kirjoitetuista teksteistä esimerkiksi audiovisuaalisiin esityksiin.

Strategian toimeenpanon kannalta tärkeitä ovat sekä resurssit että asenne, jolla lukutaitotyötä tehdään. Työn tulee olla pitkäjänteistä ja tavoitteellista kehittämistä. Tämä edellyttää systemaattista suunnittelua ja yhteistyötä yli hallintorajojen.

Kansallisen lukutaitostrategian tavoitteena on vahva, monipuolinen ja osallistava lukemisen kulttuuri, joka vahvistaa menestyvää Suomea ja sen kansalaisten hyvää elämää.

(Allekirjoitus)

Ohjausryhmä

Puheenjohtaja: Kelhä Minna, pääjohtaja, Opetushallitus

Varapuheenjohtaja: Lassila Juhana, asiamies, Suomen kulttuurirahasto

Muut jäsenet:

Aaltonen Leena, kulttuuriasiainneuvos, Kulttuuri- ja taidepolitiikan osasto, Opetus- ja kulttuuriministeriö

Castrén Minna, kirjallinen johtaja, Suomen kustannusyhdistys

Costiander Kati, opetusneuvos, Opetushallitus

Hautala Jarkko, akatemiatutkija, Niilo Mäki Instituutti

Itkonen Juha, puheenjohtaja, kirjailija, Lukukeskus

Jokinen Sari, erityisasiantuntija, Opetusalan ammattijärjestö OAJ

Nalbantoglu Ilmari, va. toiminnanjohtaja, Suomen nuorisoalan kattojärjestö Allianssi ry

Nederström Heli, opetusneuvos, Varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja vapaan sivistystyön osasto, Opetus- ja kulttuuriministeriö

Rutanen Anne, viestintäpäällikkö, Suomen tietokirjailijat ry

Salomaa Saara, erityisasiantuntija, Kansallinen audiovisuaalinen instituutti

Salusjärvi Aleksis, sanataideohjaaja, oppikirjailija

Sivelä Jonas, erikoistutkija, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

von Numers-Ekman Katarina, asiamies, Svenska Kulturfonden

von Zansen Minna, Suomen kirjastoseura

Projektiryhmä

Puheenjohtaja: **Villacís Ilmi**, toiminnanjohtaja, Lukukeskus

Muut jäsenet:

Granskog Pamela, opetusneuvos, Opetushallitus

Grünthal Satu, yliopistonlehtori, kasvatustieteellinen tiedekunta, Helsingin yliopisto

Harmanen Minna, opetusneuvos, Opetushallitus

Heikkilä Mervi, kehityspäällikkö, lasten ja nuorten lukemista edistävien kirjastopalvelujen
valtakunnallinen erityistehtävä, Seinäjoen kaupunginkirjasto

Hyytiäinen Sari, toiminnanjohtaja, Äidinkielen opettajain liitto

Järvenpää Mari, Lukuliike-assistentti, Opetushallitus

Kardén Belinda, Lukuliike-koordinaattori, Opetushallitus

Krutsin Pia, sanataidekasvattaja, Suomen sanataideopetuksen seura

Sulkunen Sari, apulaisprofessori, kieli- ja viestintätieteiden laitos, Jyväskylän yliopisto

Kansallisen lukutaitostrategiatyön ja ohjaus- ja projektiryhmien koordinointi,
Pia Lumme, pia.lumme@oph.fi, Lukuliike, Opetushallitus.

Lukutaito on koko yhteiskunnan asia

Jokaisella on oikeus monipuoliseen lukutaitoon ja lukevaan elämäntapaan.

Mihin kansallinen lukutaitostrategiatyö pohjautuu?

Suomessa on vahva kasvatuksen, koulutuksen, tutkimuksen sekä kulttuurin sivistyspohja, jossa oppiminen ja tieto perustuvat lukutaitoon ja sen jatkuvaan kehittämiseen. Monipuolinen lukutaito on turvallisen yhteiskunnan, toimivan demokratian ja tasa-arvon perusta. Jokaisella lapsella, nuorella ja aikuisella on oikeus hyvään ja monipuoliseen lukutaitoon ja sen vahvistamiseen. Koska lukutaidon eriytymistä tapahtuu jo perusopetuksen aikana ja lukutaidon tukea tarvitsevien aikuisten määrä kasvaa, tarvitsemme konkreettisia keinoja kehityksen katkaisemiseksi niin kansallisesti, alueellisesti kuin paikallisesti. Lukutaito on kaiken oppimisen perusta.

Millaista toimintakulttuuria ja lukutaitotyötä tavoitellaan vuoteen 2030 mennessä?

Kaikenikäisten lukutaitoa vahvistetaan pitkäjänteisellä kansallisella, alueellisella ja paikallisella yhteistyöllä. Lukutaitotyö on koko yhteiskunnan asia. Yhteistyön avulla myönteinen asenne lukemiseen ja lukutaidon merkityksen ymmärtäminen lisääntyvät. Kansallinen lukutaitostrategia tuo näkyviin lasten ja nuorten lukutaidon edistämiseksi tehtävää työtä ja luo uusia avauksia myös aikuisten ja ikäihmisten lukutaidon edistämiseksi. Lukutaitotyön tueksi ja lukemisen edistämiseksi tarvitaan monipuolista lukutaitotutkimusta.

Mitkä ovat lukutaitotyön suuntaviivat kohti vuotta 2030?

Kansallinen lukutaitostrategia pohjautuu kolmeen suuntaviivaan: 1) Luodaan lukutaitotyölle rakenteet 2) Vahvistetaan lukutaito-osaamista ja 3) Innostetaan lukemaan. Kansallisen lukutaitostrategiaan pohjautuvassa lukutaito-ohjelmassa tarkennetaan toimenpiteet ja vastuutahot.

Kenen kanssa Suomesta rakennetaan maailman lukutaitoisin maa vuoteen 2030?

Lukutaitotyö on koko yhteiskunnan asia. Lainsäädäntö sekä hallitusohjelmiin kirjatut pitkäkestoiset toimet ovat tärkeitä lukutaitotyön edistämisessä. Keskeisiä lukutaitotoimijoita lapsuudesta aikuisuuteen ovat neuvolat, varhaiskasvatus, perusopetus, lukio- ja ammatillinen koulutus, korkea-asteen koulutus, taiteen perusopetus sekä vapaa sivistystyö. Kirjastot tukevat lukutaitoa koko ihmisen elinkaaren ajan. Lisäksi yksilöiden lukutaidon tukemisessa tärkeitä ovat perheet, koulukaverit, harrastusyhteisöt ja työyhteisöt.

Media-alan toimijat, kustannus- ja kirja-alan toimijat, kirjallisuussäätiöt, -järjestöt ja yhdistykset, etujärjestöt, säätiöt, rahoittajat sekä päättäjät edistävät lukutaitoa ja vaikuttavat lukutaitomyönteiseen viestintään, yhteistyöhön, asenteisiin ja verkostoissa tehtävään lukutaitotyöhön

Lukutaitostrategian lähtökohdat

Suomalaisten lukutaito on keskimäärin hyvä, mutta lukutaidon taso vaihtelee kaikissa ikäryhmissä. Lisäksi suomalaislasten ja -nuorten lukutaito, myös kriittinen lukutaito, on eriytynyt: osa kykenee jo alakoulussa lukemaan sujuvasti pitkiäkin tekstejä ja esimerkiksi arvioimaan nettilähteiden luotettavuutta hyvin, osalle lukeminen taas tuottaa vaikeuksia vielä yläkoulussakin.

Nuorten lukutaito on heikentynyt 2000-luvulla selvästi, ja jokaisessa ikäryhmässä on niitä, joilla on arjen tilanteisiin riittämätön lukutaito. Nuorten keskuudessa heitä on jo lähes 14 prosenttia. Monilukutaitoa – erityisesti tiedonhakua ja arviointia sekä tiedon tuottamista – tarkastelleessa ICILS-tutkimuksessa suomalaisista 8.-luokkalaisista peräti yli neljäsosa jäi alimmalle taitotasolle tai sen alle. Myös korkea-asteella opiskelevilla nuorilla aikuisilla on vaikeuksia muun muassa kriittisessä lukutaidossa ja argumentoivassa kirjoittamisessa: yliopisto-opiskelijoista jopa 39 prosenttia selviytyy tällaisista tehtävistä vain heikosti tai tyydyttävästi, ja ammattikorkeakouluissa opiskelevilla luku on vieläkin suurempi.

Koko väestöä tarkasteltaessa on muistettava, että lukeminen voi olla vaikeaa monesta syystä. Taustalla voivat olla synnynnäiset syyt, kuten lukemis- tai oppimisvaikeus, tai elämän aikana kohdatut terveydelliset ongelmat, kuten muistisairaus. Monen kohdalla kyse taas on siitä, etteivät taidot ole harjaantuneet kylliksi opintojen aikana, työssä tai vapaa-ajalla. Edellä mainitut luvut ovat peräisin lukutaitotutkimuksista, jotka on toteutettu kouluissa ja korkeakouluissa tai aikuisten kotona. Nämä tutkimukset eivät tavoita kaikkia suomalaisia. Esimerkiksi selkokielen tarvearviossa vuodelta 2019 arvioidaan, että jopa 14 prosenttia suomalaisista hyötyisi jostakin edellä mainitusta syystä selkokielestä.

Aikuisilla varsinkin koulutustaso ja ikä vaikuttavat lukutaitoon: erityisesti pelkän perus- tai toisen asteen koulutuksen suorittaneet ja vanhimmat työikäiset aikuiset kohtaavat lukiessaan haasteita muita aikuisia useammin. Monella on puutteita myös digitaidoissa.

Lukutaitotutkimuksissa on tullut esille varhaisen lukemisen ja luettujen tarinoiden kuuntelemisen merkitys. Samalla kun kotien ja perheiden merkitys lasten lukutaidon tukemisessa on kasvanut, vanhempien omat asenteet lukemista kohtaan ovat muuttuneet kielteisemmiksi. Yhteiskunnan

tehtävänä on huolehtia siitä, että kaikkien lasten varhaista lukemista pystytään tukemaan perhetaustasta riippumatta.

Globalisaatio, digitalisaatio ja väestön ikääntyminen edellyttävät jatkuvaa taitojen - myös monilukutaidon - vahvistamista sekä uudenlaisen osaamisen kehittämistä. Aikuisten lukutaidon puutteet on otettava huomioon, kun kehitetään jatkuvaa oppimista: suurimmat haasteet ovat niissä aikuisryhmissä, joita ei tavoiteta nykyisen aikuiskoulutuksen keinoin. Jatkuvan oppimisen uudistuksessa yksi erityinen painopiste onkin luoda oppimismahdollisuuksia myös vähän koulutetuille ja työttömyysuhan alla oleville. Monipuolisten lukutaitojen kehittäminen tukee myös aktiivista ikääntymistä.

Tavoitteena monipuolinen lukutaito

Meistä jokainen toimii päivänsä aikana monella tavalla tekstien kanssa.

Tulkitsemme ja tuotamme arjen tilanteissa, työssä, harrastuksissa ja opiskelussa tekstejä, jotka ovat nykyisin hyvin **monimuotoisia ja edellyttävät monilukutaitoa**.

Tekstit eivät ole yksinomaan kirjoitettuja, vaan niissä ilmaistaan merkityksiä hyödyntämällä kirjoitetun kielen ohella muun muassa puhuttua kieltä ja ääntä, erilaisia kuvia ja graafisia elementtejä, videokuvaa ja liikettä. Perinteisen lukutaidon käsitteen onkin korvannut monilukutaito. **Kirjoitettujen tekstien luku- ja kirjoitustaito on edelleen keskeinen osa monilukutaitoa ja avaintaito** monessa tilanteessa niin arjessa, oppimisessa kuin työssäkin.

Monilukutaito tarkoittaa **kykyä lukea, ymmärtää ja tulkita** sekä **kirjoittaa ja tuottaa monenlaisia sisältöjä erilaisilla alustoilla**. Se tarkoittaa myös kykyä tarkastella kaikkia sisältöjä **kriittisesti** eli arvioida niiden luotettavuutta, alkuperää ja ilmaisukeinoja.

Monilukutaitoon kuuluu tekstin kontekstin ymmärtäminen: tekstillä on aina joku laatija, ilmestymisympäristö ja tavoitteet, jotka vaikuttavat sisältöön ja ilmaisumuotoon.

Digitaalisissa ympäristöissä monilukutaito kytkeytyy tieto- ja viestintäteknologiseen osaamiseen.

Monilukutaitoon sisältyy myös havainto siitä, että tekstit ja niiden kanssa toimiminen on **monikielistä**. Monikielisyys voidaan ymmärtää kahdella tapaa: Toisaalta on kyse erillisistä kielistä, kuten suomesta, englannista tai arabiasta, joiden rinnakkainen ja limittäinen käyttö kuuluu monen ihmisen arkeen. Toisaalta monikielisyys tarkoittaa saman kielen erilaisia muotoja kuten murteita, eri tilanteissa käytettäviä kielimuotoja tai alakohtaisia kieliä.

Koulutuksen keskeinen tehtävä on kehittää oppijoiden monilukutaitoa, mutta se kehittyy myös arjen eri tilanteissa. Monilukutaidon kehittymistä tukee **kielitietoisuus** eli ymmärrys kielten ja eri ilmaisumuotojen vaikutuksista tekstien merkitysten muodostumiseen. Koulussa kielitietoisuuden ytimessä on tiedonalojen kielten oppiminen. Tämä antaa pohjan kielitietoisuudelle myös muissa kielenkäyttötilanteissa.

Monilukutaito on:

- kykyä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla monimuotoisten tekstien kanssa,
- taitoa ymmärtää ja tuottaa tekstejä eri alustoilla ja erilaisin tilanteeseen sopivin tavoin,
- tietoisuutta siitä, että tekstit heijastavat laatimiskontekstinsa arvoja, tarkoituksia ja näkökulmia,
- valmiutta tarkastella tekstejä kriittisesti.

Lukutaitotutkimuksesta

Lukutaitoa on tutkittu paljon eri näkökulmista. Laajat kansainväliset ja kansalliset tutkimukset antavat tietoa lukutaidon vaihtelusta. Näiden tutkimusten perusteella tiedetään, että lukutaitoon vaikuttavat erityisesti kotitausta, vapaa-ajan lukeminen, ikä ja koulutustaso.

Koulutustaso sekä arvostukset vaikuttavat vanhempien valmiuteen tukea lasten ja nuorten lukutaitoa. Suomalaisnuorten keskimääräinen lukutaito on heikentynyt erityisesti niissä ryhmissä, joissa vanhemmilla on vain perusasteen koulutus tai joissa kulttuurin arvostus on vähäistä. Kotitausta, erityisesti sosioekonomiset tekijät, selittävät suurelta osin myös ICILS- ja PISA-tutkimuksissa havaittua monilukutaidon ja muiden oppimistulosten alueellista vaihtelua. Lukutaitoa tutkittaessa myös tutkittavan äidinkielellä on merkitystä. Jos äidinkieli on jokin muu kuin tutkimuksessa käytetty kieli, näkyy tämä muita heikompana lukutaitotuloksena niin alakoululaisilla, peruskouluaan päättävillä kuin aikuisillakin.

Vapaa-ajan lukemisen ja lukutaidon välinen suhde on kaksisuuntainen: Runsaasti lukevien lukutaito kehittyy, koska he lukevat muita enemmän. Jos taas lukeminen on ihmiselle vaikeaa, lukee hän vähän, eikä hänen lukutaitonsa pääse kehittymään. Nuorten vapaa-ajan lukeminen on eriytynyt taustan mukaan: alimman sosiaaliryhmän vapaa-ajan lukeminen on vähentynyt selvästi, kun taas ylimmässä sosiaaliryhmässä vain hieman. Samankaltainen ilmiö näkyy myös aikuisilla: vapaa-ajan lukeminen on eriytynyt koulutustason ja työssä lukeminen ammattityypin mukaan.

Aikuisilla lukutaidon vaihtelua selittää eniten **koulutustaso**. Erityisesti lukiotutkinnon ja korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden lukutaito on muita parempi. Yhtäältä näihin koulutuksiin hakeutuvat ne, joilla lukutaito on suhteellisen hyvä. Eri kouluasteilla ja koulumuodoissa lukutaidolta vaaditaan erilaisia asioita. Myös iällä on itsenäinen yhteys lukutaitoon: mitä vanhemmasta ikäryhmästä on kyse, sitä heikompi on keskimääräinen lukutaito. Ikäryhmien väliset erot säilyvät, vaikka vanhemmilla aikuisilla olisi tuore tutkinto.

Useissa lasten ja nuorten lukutaitotutkimuksissa sukupuoli on noussut näkyvästi esille, mutta aikuisilla lukutaidon sukupuoliero on vähäinen. Kun muut lukutaitoon yhteydessä olevat tekijät otetaan huomioon, sukupuolen merkitys ei ole nuorillakaan keskeinen, vaan

esimerkiksi poikien tyttöjä vähäisempi vapaa-ajan lukeminen. Nämä molemmat tekijät liittyvät myös kotitaustaan.

Suurin osa tähänastisesta tutkimuksesta on keskittynyt erityisesti kirjoitettujen tekstien lukutaitoon ja kirjoittamiseen. Tutkimustietoa monilukutaidon muista osa-alueista kertyy jatkuvasti lisää, mutta erityisesti kokonaisen ikäryhmän pitkän aikavälin kattavaa monilukutaitotutkimusta ja aikuisten monilukutaitoon kohdistuvaa tutkimusta on toistaiseksi vähän. Monilukutaitotutkimusta tulisikin vahvistaa muun muassa jatkuvan oppimisen uudistuksen tavoitteiden saavuttamiseksi.

Kansallisen lukutaitostrategian suuntaviivat

Kansallisen lukutaitostrategian suuntaviivojen tavoitteena on pitkäjänteinen ja johdonmukainen kansallinen, alueellinen ja paikallinen lukutaitotyö, jonka avulla Suomesta rakennetaan maailman lukutaitoisin maa vuoteen 2030. Strategian avulla edistetään ja vahvistetaan lukemisen kulttuuria.

Suuntaviivoja ohjaavat keskeiset arvot ovat sivistys, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo sekä hyvinvointi: jokaisella oikeus lukutaitoon ja jatkuvaan oppimiseen sekä mahdollisuus lukutaidon harjoittamiseen ja kehittämiseen kielestä, perhetaustasta, toimintarajoitteista, varallisuudesta ja asuinpaikasta riippumatta.

Monimuotoinen kielellinen ja kulttuurinen ympäristö sekä vahva monilukutaito ovat hyvinvoinnin ja yhteisöllisyyden perusta. Lukutaidon suuntaviivakohtaisten tavoitteiden ja toimenpide-ehdotusten avulla pyritään turvaamaan jokaisen ihmisen oikeus saavuttaa riittävä monilukutaito jokaisena päivänä.

1: Luodaan lukutaitotyölle rakenteet

Lukutaitotyöllä tarkoitetaan kaikkia lukutaitoa edistäviä toimia, joita eri organisaatiot ja lukutaitotyön ammattilaiset tekevät. Lukutaitotyötä edistäviä rakenteita ovat mm. kansalliset ja alueelliset lukutaitotyön verkostot ja eri hallinnonalojen välinen yhteistyö, lukutaitotyöhön osoitetut resurssit sekä niitä tukeva tutkimus. Myös kansallinen ja alueellinen koordinointi, viestintä, hallinto ja lainsäädäntö raamittavat lukutaitotyötä.

Suomen ensimmäinen kansallinen lukutaitostrategia mahdollistaa sen, että jo olemassa olevat lukutaitotyön rakenteet tehdään näkyviksi ja niitä vahvistetaan. Strategian avulla tuetaan kaikenikäisten lukutaitoa. Strategian tavoitteena on auttaa ideoimaan ja luomaan uusia kokeiluja ja toimintatapoja lukutaidon edistämiseksi.

1. Luodaan lukutaitotyölle rakenteet

Keskeiset tavoitteet vuoteen 2030 mennessä:

Johdetaan ja kehitetään lukutaitotyötä kansallisesti, alueellisesti ja paikallisesti.

Arvioidaan ja kehitetään lukutaitotyötä ja kaikenikäisten lukutaitoa systemaattisesti.

Laaditaan kansallinen lukutaito-ohjelma, jossa tarkennetaan lukutaitotyön toimenpiteet ja vastuutahot.

TOIMENPIDE-EHDOTUKSET

- Varmistetaan, että **lainsäädäntö ja muut velvoittavat viranomaisohjeistukset tukevat kansallista, alueellista ja paikallista lukutaitotyötä** (mm. tekijänoikeuksiin, saavutettavuuteen, neuvolapalveluihin, varhaiskasvatukseen, perusopetukseen, kirjastopalveluihin liittyvät lait ja normit, kuten opetussuunnitelman perusteet).
- Kartoitetaan lukutaitotyön kansalliset, alueelliset ja paikalliset toimijat ja sisällöt. Perustetaan **lukutaitotyön johtamiselle, koordinoimiselle ja viestinnälle johtoyksikkö**, jonka vastuualue kattaa lasten ja nuorten lisäksi myös aikuisten lukutaitoa kehittävän työn.
- Kohdennetaan **tutkimusta** mm. lasten ja nuorten käsityksiin lukemisesta, tekstien tuottamisesta ja digitaalisten palveluiden käyttämisestä. Tutkitaan lukemaan innostamisen menetelmiä ja niiden vaikuttavuutta. Lisäksi aikuisten **monilukutaitoa koskevaa tutkimusta** vahvistetaan.
- Hanke pohjaisesta toiminnasta siirrytään kohti suunnitelmallisempaa ja pitkäjänteisempää verkostotyötä. Varmistetaan, että vuosittaiset **lukutaitotyötä tukevat kampanjat** jatkuvat ja vahvistavat viestiä lukutaidon merkityksestä.
- Jatketaan **Lukeva kunta -verkostojen** toimintaa, laajennetaan Lukeva koulu –ohjelma kaikkiin perusopetuksen kouluihin sekä ruotsin että saamenkielisille alueille
- Kehitetään **etsivän lukutaitotyön malli** hyödyntäen kuntien etsivän nuorisotyön mallia.
- Kehitetään monipuolisia **lukutaidon vahvistamisen menetelmiä** varhaiskasvatuksesta toisen asteen oppilaitoksiin.
- Valmistellaan lukutaitotyön vaikuttavuuden arvioimiseksi **kansalliset mittarit**, joiden avulla saadaan mm. tietoa lukutaitotyön laajuudesta, tarpeesta ja toteutumisesta alue- ja kuntatasolla.
- Vahvistetaan kunnan **viranhaltijoiden ja kuntapäätäjien** osallistumista paikallisen ja kansallisen lukutaito-ohjelman kehittämiseen sekä kuntakohtaisten lukutaitomallien rakentamiseen osana Lukeva kunta -verkostoa tai muita lukutaitotyön kehittämisverkostoja.
- Luodaan kuntiin puitteet tukea perheiden ja kasvuyhteisöjen lukutaitotyötä.
- Huomioidaan lukutaitotyössä **eri kieliryhmät ja monikieliset palvelut**. Edistetään monikielisen digitaalisen aineiston saatavuutta kirjastoissa.

- **Vahvistetaan** kirjastoammattilaisten, kasvatuksen ja koulutuksen ammattilaisten välistä **yhteistyötä**. Luodaan mahdollisuuksia hyödyntää kirjastopalveluita osana eri ammattiryhmien työtä.
- Vahvistetaan **kirjallisuusjärjestöjen ja eri taiteenalojen toimintaa osana** taiteen perusopetusta ja koulujen harrastustoimintaa.
- Vahvistetaan journalismin, kirja- ja media-alan roolia monilukutaidon edistäjinä ja osana lukutaitotyötä.

2: Vahvistetaan lukutaito-osaamista

LUKUTAIDON AMMATTILAISTEN osaamisen vahvistaminen on keskeistä, jotta lukutaidon opetus ja eri-ikäisille tarjottu lukutaidon tuki on tehokasta ja vaikuttavaa. Lukutaidon ammattilaisten osaamisen vahvistaminen on myös osa jatkuvaa oppimista.

Eryteisesti on kiinnitettävä huomiota lukutaitotyön vahvistamiseen suomi toisena kielenä -opetuksessa, kotoutumiskoulutuksessa, oppilaiden oman äidinkielen opetuksessa ja monikielisessä opetuksessa.

Kieli- ja kulttuuritietoisuuden kehittäminen työelämässä, opinnoissa ja ihmisten arjessa on osa jokaisen lukutaidon vahvistamista. Eri ammattiryhmien lukutaito-osaamista vahvistavat toimet tarkennetaan lukutaito-ohjelmassa.

2. Vahvistetaan lukutaito-osaamista

Keskeiset tavoitteet vuoteen 2030

Vahvistetaan lukutaidon ammattilaisten osaamista ja yhteistyötä.

Tehdään näkyväksi ja kehitetään monilukutaidon tukipalveluita.

Tunnustetaan lukutaito työelämätaidona ja jatkuvan oppimisen taitona.

Tunnustetaan lukemisen hyvinvointivaikutukset osana yhteiskunnan suunnittelua ja kehittämistä.

TOIMENPIDE-EHDOTUKSET

- Tehostetaan hallinnonalojen välistä **yhteistyötä** ja pyritään rikastamaan lukutaitotyön toimintamalleja.
- Kehitetään **opettajankoulutusta** siten, että monilukutaidon merkitys kaikissa oppiaineissa ymmärretään yhä paremmin ja kaikki opettajat saavat entistä paremmat valmiudet opettaa **tiedonalojen monilukutaitoa**.
- Kehitetään **varhaiskasvatuksen henkilöstön koulutusta** siten, että varhaisen lukemisen ja kielellisen kehityksen merkitys ymmärretään entistä paremmin.
- Varmistetaan, että varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa on käytettävissä **ilmaiset työkalut lasten ja nuorten lukutaidon arvioimiseen ja** resurssit lukutaidon tukemiseen. Varmistetaan, että lukutaidon opettamiseen eri oppiaineissa on **saatavilla ajankohtaista helposti hyödynnettävää oppimateriaalia**.
- Lisätään opettajien ja varhaiskasvatuksen henkilöstön ymmärrystä **digitaalisten palvelujen** monipuolisista mahdollisuuksista lukutaidon edistämiseksi.
- Varmistetaan, että varhaiskasvatuksen, koulujen ja oppilaitosten käytössä on **laadukkaita digitaalisia ympäristöjä**. Vahvistetaan opettajien ja varhaiskasvatuksen henkilöstön digipedagogista osaamista oppijoiden tieto- ja viestintäteknologisen osaamisen sekä monilukutaidon edistämiseksi.
- **Vahvistetaan neuvola- ja perhepalveluiden henkilökunnan osaamista** varhaisen lukemisen tukemiseksi perheissä.
- **Monipuolistetaan ja vahvistetaan luku- ja kirjoitustaidon opetusta sekä digitaalisia ympäristöjä ja palveluja kaikilla koulutusasteilla**. Erityisesti kiinnitetään huomiota lukutaitotyön vahvistamiseen suomi toisena kielenä -opetuksessa, kotouttamiskoulutuksessa, oppilaiden oman äidinkielen opetuksessa ja monikielisessä opetuksessa.
- Tarjotaan opettajille ja muille lukutaidon ammattilaisille **mahdollisuus vahvistaa omaa osaamistaan** työnantajan tuella esimerkiksi kouluttautumalla, varaamalla aikaa opettajien

yhteiselle kehittämistoiminnalle, hankkimalla ammattikirjallisuutta, tutustumalla erilaisiin oppimisympäristöihin tai osallistumalla lukutaitotyön kansallisiin ja alueellisiin kehittämisverkostoihin.

- Vahvistetaan kriittistä lukutaitoa ja ymmärrystä lukutaidon merkityksestä **eri ammattialoilla**.
- Vahvistetaan ja hyödynnetään **kirjastohenkilöstön osaamista ja asiantuntijuutta** lukutaitotyössä ja eri kohderyhmien tarpeiden ymmärtämisessä.
- Kehitetään työnantajien mahdollisuuksia ja resursseja tukea työntekijöidensä lukutaidon kehittymistä **osana jatkuvaa oppimista ja työuran etenemistä**.

3: Innostetaan lukemaan

LUKEMAAN INNOSTAMINEN on yksi konkreettinen keino vaikuttaa lukutaitoon kaikkina ikäkausina. Lukemaan voi innostua yksin tai yhdessä ajasta ja paikasta riippumatta. Lukemisesta innostuminen on keskeistä myös jatkuvan oppimisen näkökulmasta.

Kirjastojen rooli, erilaiset lukemista tukevat yhteisöt ja esikuvat ovat tärkeitä lukemaan innostamisessa. Monipuolisten tekstien ja oikeantasoisien kirjallisuuden varmistaminen auttaa jokaista löytämään omat kiinnostuksen kohteensa ja itselleen sopivaa luettavaa.

Lukemaan innostamisen lisäksi on tärkeää vahvistaa eri-ikäisten omaa toimijuutta ja lukijaidentiteettiä. Omaehtoinen lukeminen voi vaihdella eri ikäkausina, mutta lukeva elämäntapa on mahdollinen jokaiselle. Ihmisten monilukutaito turvaa demokraattista yhteiskuntaa.

3. Innostetaan lukemaan

Keskeiset tavoitteet vuoteen 2030

Tuetaan koteja ja kasvuyhteisöjä lukemaan innostamisessa.

Vahvistetaan kirjallisuuskasvatuksen ja lukuharrastuksen roolia.

Tunnistetaan lukutaidon osa-alueita ja tunnustetaan erilaisia lukemisen tapoja.

TOIMENPIDE-EHDOTUKSET

- Järjestetään erilaisia kansallisia ja paikallisia **lukukampanjoita ja -tapahtumia** lukemaan innostamisen vahvistamiseksi.
- **Vahvistetaan lasten varhaista lukemista** perehdyttämällä perheitä lukemiseen ja monipuolisiin lukutaitoihin esimerkiksi jatkamalla Lukulahja lapselle -ohjelmaa osana neuvolatoimintaa.
- Järjestetään aikaa varhaiskasvatuksessa ja kouluissa **luovalle ja vapaalle monipuolisten tekstien tuottamiselle ja lukemiselle**.
- Toteutetaan **yhteisöllistä lukemiskulttuuria** sisällyttämällä lukeminen osaksi jokaista varhaiskasvatus- ja koulupäivää.
- Suunnitellaan ja toteutetaan **monimuotoisia (oppimis)ympäristöjä**, joissa lapset, nuoret ja aikuiset voivat saavuttaa erilaisia lukemisen ja tuottamisen tapoja ja joihin on mahdollista päästä virtuaalisesti tai fyysisesti.
- Kannustetaan lapsia ja nuoria käyttämään palveluita, joissa he voivat tuottaa sisältöä ja ilmaista itseään haluamallaan tavalla. Annetaan tilaa lasten ja nuorten teksteille ja äänelle medioissa, jolloin he voivat esitellä omia tuotoksiaan ja lukutaitohankkeitaan sekä toimia näin **lukija- ja tekijäesikuvina**.
- **Osallistetaan lapsia ja nuoria suunnittelemaan** kirjailijavierailuja, lukupiirejä ja kirjallisuuskampanjoita ja annetaan heille mahdollisuus lukuharrastuneisuuden osoittamiseen. Vahvistetaan lasten ja nuorten lukutaitoa hyödyntämällä **vertaisvinkkausta sekä vertaisten positiivisia näkökulmia lukemiseen ja lukutaitoon**.
- Varmistetaan, että kaikille kouluasteille on tarjolla **kansallinen lukudiplomi**.
- Otetaan **osallistava ja yhteisöllinen lukeminen** osaksi varhaiskasvatusta ja eri kouluasteiden lukutaitotyötä, aikuisten työ- ja toimintaympäristöjä sekä ikäihmisten arkea. Lukupiirit tukevat lukukokemusten jakamista, tunnetaitoja ja ihmisenä kasvamista.
- Annetaan jokaiselle koululaiselle mahdollisuus osallistua perusopetuksen aikana **vähintään kaksi kertaa lukutapahtumaan**, kuten ammattilaisten järjestämään kirjavinkkaukseen ja kirjailijavierailuun.
- Lisätään **taiteen perusopetukseen osallistumisen mahdollisuuksia** eri puolilla maata.

- Luodaan harrastusseuroille, -toimijoille, valmentajille ja lajiliitoille **mahdollisuus integroida lukemista lajitoimintaan**. Kehitetään eri kieliryhmille lukemiseen ja kirjoittamiseen liittyvää harrastustoimintaa.
- Tarjotaan myönteisiä lukukokemuksia kaikille lukijaryhmille tukemalla **laadukkaan ja kiinnostavan selkokirjallisuuden** tuottamista.
- Vahvistetaan **innovatiivisia kokeiluja** paikallisessa lukutaitotyössä myös niiden aikuisryhmien tavoittamiseksi, joille lukeminen ei ole osa arkea tai jotka tarvitsevat tukea lukutaidon kehittämiseksi.
- Lisätään **ikäihmisten lukutoimintaan** esimerkiksi lukupiirejä ja kirjastojen kotipalveluita sekä varmistetaan digitaaliset palvelut ja selkokielen materiaalin saatavuus.
- Sisällytetään lukemaan innostaminen osaksi **jatkuvan oppimisen käytänteitä**.

Seuraavilla sivuilla esitellään esimerkinomaisesti lähtökohdat Lukeva kunta 2030 -ohjelmalle ja Lukeva koulu 2030 -ohjelmalle.

LUKEVA KUNTA 2030

Kunnassa on lukutaitostrategia, jota päivitetään eri hallinnonalojen välisenä yhteistyönä. Asiakirja pohjautuu Kansalliseen lukutaitostrategiaan.

Kirjastopalvelut ovat kaikkien kuntalaisten saavutettavissa. Kunta resursoi laadukkaaseen, ajantasaisen ja monikieliseen tieto- ja kaunokirjallisuuteen, mediateksteihin, äänikirjoihin ja digialustoihin ja huomioi myös lukutaitotukea ja **selko- ja viittomakielistä sekä monikielistä materiaalia** tarvitsevat

Kuntalaisten **lukutaitoa edistävään työhön** ja materiaaleihin (moniammatillinen lukutaitotyöryhmä, neuvoloissa jaettava materiaali, kirjat, lehdet, teknologia jne.) on kunnan vuosibudjetissa **resurssit**.

Varhaiskasvatuksen ja koulujen yhteistyö kirjaston kanssa **on sopimusperusteista ja suunnitelmallista**: eri tahoilla on omat vastuuhenkilöt yhteistyön edistämiseksi. Yhteistyö on kirjattu koulujen vuosisuunnitelmaan.

Lukutaitotyötä **johdetaan moniammatillisen lukutaitotiimin** kanssa, jossa on edustajia mm. sivistystoimesta, varhaiskasvatuksesta, kirjastopalveluista, nuorisopalveluista sekä terveys- ja hyvinvointipalveluista.

Lukutaitotyössä ja kuntapalveluissa huomioidaan eri **kieliryhmät ja kaikenikäiset ihmiset**.

Lukutaitotyössä huomioidaan monipuoliset tekstit ja monilukutaito.

Lukutaitotyötä tehdään yhdessä **lasten, nuorten, aikuisten, perheiden, harrastustoimijoiden ja median kanssa**.

Kunta osallistuu mahdollisuuksien mukaan **Lukeva kunta -verkoston** kehittämistyöhön ja tukee **Lukeva koulu -ohjelmaa**.

Kehitetään **innostavia konkreettisia ja monimediaisia lukutaitoympäristöjä**.

Lukeminen ja lukutaitotyö **tehdään näkyväksi** kuntatason toiminnassa.

Lukeva koulu 2030

Koulussa on lukutaitostrategia ja -ohjelma 2030, joka on osa kunnan ja kansallisen tason lukutaitostrategiaa ja -ohjelmaa. Tämä sisältää lukutaidon ja lukutaitotyön arvioinnin, toimenpiteet ja vastuuhenkilöt.

Koulujen yhteistyö kirjaston kanssa on **sopimus pohjaista ja suunnitelmallista**: eri tahoilla on omat vastuuhenkilöt yhteistyön edistämiseksi vuosiluokkatasolla. Yhteistyö on kirjattu koulujen koulukohtaiseen opetussuunnitelmaan ja vuosisuunnitelmaan.

Koulussa on **lukutaitotiimi**, johon kuuluvat esim. rehtori, kirjastovastaava, eri oppiaineiden opettajaedustajat, erityisopettajat ja oppilaiden edustajat.

Monilukutaidon, lukemaan innostamisen ja kielitietoisuuden **kehittäminen** on koko **työyhteisön ja kaikkien oppiaineiden vastuulla**.

Koulussa on **riittävät resurssit** lukutaitotyön suunnitteluun ja toteutukseen (työaika, materiaalit, digitaaliset alustat ja laitteet).

Koulussa panostetaan **innostaviin** lukutaitoa edistäviin monipuolisiin **oppimisympäristöihin**.

Lukutaitotyön tavoitteena on luoda **lukeva toimintakulttuuri** kouluun, jossa lukutaitotyö tehdään näkyväksi yhdessä koko kouluyhteisön ja sidosryhmien kanssa.

Koululla on **riittävä teknologia ja osaaminen** tieto- ja viestintäteknologiataitojen ja mediataitojen opettamiseksi

Lukutaitostrategian laadintaprosessin kuvaus

OPETUSHALLITUKSEN LUKULIIKE SAI eduskunnan sivistysvaliokunnalta toimeksiannon luoda Suomeen kansallinen lukutaitostrategia. Työn taustalla on Lukutaitofoorumin työ ja lukutaidon suuntaviivat (2017-2019). Lukutaitofoorumin jälkeen perustettiin Lukuliike, joka on toteuttanut suuntaviivojen tavoitteita.

Joulukuussa 2020 koottiin moniammatillinen ohjaus- ja projektiryhmä valmistelemaan kansallista lukutaitostrategiaa. Ohjausryhmän linjauksen mukaan lukutaitostrategia laadittiin lähinnä lukutaitotyötä tekeviä tahojen käyttöön.

Ajankohtaista tietoa eri-ikäisten lukutaidosta hankittiin verkkokyselyllä ja järjestämällä eri tahoille kuulemistilaisuuksia. Verkkokyselyt ja kuulemistilaisuudet sisälsivät kysymyksiä lukutaidon nykytilasta, tulevaisuudesta sekä ratkaisuista kaikenikäisten lukutaidon vahvistamiseksi vuoteen 2030 mennessä. Kyselyä jaettiin monissa verkostoissa ja siihen saatiin 89 yksilövastausta. Lisäksi työryhmän jäsenet järjestivät yhteensä 48 kuulemistilaisuutta, joihin osallistui lähes 800 aikuista ja 500 lasta ja nuorta.

Lukutaitostrategian päälinjauksista on vastannut ohjausryhmä ja kirjoitus- ja laadintaprosessista projektiryhmä. Työryhmien kokoonpanot on esitelty strategian alussa.

Lähteet:

- Ahlholm, M. (2020). Kielitaitoiseksi kasvaminen. Teoksessa L. Tainio, M. Ahlholm, S. Grünthal, S. Happonen, R. Juvonen, U. Karvonen & S. Routarinne (toim.) Suomen kieli ja kirjallisuus koulussa, 15–40. Suomen ainedidaktisen tutkimusseuran julkaisuja.
- Anstey, M. & Bull, G. (2018). Foundations of multiliteracies. Reading, writing and talking in the 21st century. New York: Routledge.
- Arffman, I. & Nissinen, K. (2015). Lukutaidon kehitys PISA-tutkimuksissa. Teoksessa J. Välijärvi & P. Kupari (toim.) Millä eväillä uuteen nousuun? PISA 2012 -tutkimustuloksia. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016: 5. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, 28–49.
- Arnbak, E. (2012). To what extent do basic skills predict students' PISA reading score? Teoksessa N. Egelund (toim.), Northern Lights on PISA 2009 – focus on reading. TemaNord 2012: 501. Pohjoismainen ministerineuvosto, 75–90.
- Artelt, C., Schiefele, U. & Schneider, W. (2001). Predictors of reading literacy. European Journal of Psychology of Education, 16 (3), 363–383.
- Barton, D. (2007). Literacy. An introduction to the ecology of written language. Malden: Blackwell.
- Cope, B. & Kalantzis, M. (2000). Multiliteracies: literacy learning and the design of social futures. Lontoo: Routledge.
- Fredriksson, U., Rasmusson, M. & Sundgren, M. (2012). Weak readers in the Nordic countries – Gender, immigrant background, socio-economic background, enjoyment of reading and school related factors. Teoksessa N. Egelund (toim.), Northern Lights on PISA 2009 – focus on reading. TemaNord 2012: 501. Kööpenhamina: Pohjoismainen ministerineuvosto, 23–43.
- Hartikainen (toim.) Monilukutaitoa oppimassa. Helsinki: Opetushallitus, 33–39.
- Hämäläinen, E. K., Kiili, C., Marttunen, M., Räikkönen, E., González-Ibáñez, R., & Leppänen, P. H. (2020). Promoting sixth graders' credibility Evaluation of Web pages: An intervention study. Computers in Human Behaviour, 110, Article 106372. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2020.106372>
- Juusola, M. (2019). Selkokielen tarvearvio vuonna 2019. Selkokeskus.

Kiili, C., Coiro, J., & Räikkönen, E. (2019). Students' evaluation of information during online inquiry: Working individually or in pairs. *Australian Journal of Language and Literacy*, 42(3), 167–183.

Kiili, C., Leu, D. J., Marttunen, M., Hautala, J., & Leppänen, P. H. (2018). Exploring early adolescents' evaluation of academic and commercial online resources related to health. *Reading and Writing*, 31(3), 533–557. <https://doi.org/10.1007/s11145-017-9797-2>

Kiili, C., Smith, B. E., Räikkönen, E., & Marttunen, M. (2021). Students' interpretations of a persuasive multimodal video about vaccines. *Journal of Literacy Research*, 53(2), 196–218. <https://doi.org/10.1177/1086296X211009296>

Kupiainen, R. (2019). Monilukutaidon pedagogiikan lähtökohtia. Teoksessa M. Harmanen & M. Hartikainen (toim.) *Monilukutaitoa oppimassa*. Helsinki: Opetushallitus, 23–31.

Lehtonen, H. (2019). Monikielisyys koulussa – yksikielisestä instituutiosta limittäiskieliseen opetukseen. *Kielikello* 4/2019. Saatavissa: <https://www.kielikello.fi/-/monikielisyys-koulussa>

Leino, Kaisa, Kari Nissinen, Eija Puhakka & Juhani Rautopuro (2017). Lukutaito luodaan yhdessä. *Kansainvälinen lasten lukutaitotutkimus (PIRLS 2016)*. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos.

Leino, K., Ahonen, A., Hienonen, N., Hiltunen, J., Lintuvuori, M., Lähteinen, S., Lämsä, J., Nissinen, K., Nissinen, V., Puhakka, E., Pulkkinen, J., Rautopuro, J., Sirén, M., Vainikainen, M.-P., & Vettenranta J. (2019). *PISA 2018 ensituloksia – Suomi parhaiden joukossa*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:40.

Leino, K., Rikala, J., Puhakka, E., Niilo-Rämä, M., Sirén, M. & Fagerlund, J. (2019). Digiloikasta digitaitoihin. *Kansainvälinen monilukutaidon ja ohjelmoinnillisen ajattelun tutkimus (ICILS 2018)*. Jyväskylän yliopisto: Koulutuksen tutkimuslaitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-7937-9>

Lundetrae, K., Sulkunen, S., Gabrielsen, E. & Malin, A. (2014). A comparison of PIAAC and PISA results. Teoksessa A. Malin (toim.) *Associations between age and cognitive foundation skills in the Nordic countries. A closer look at the data*. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos, 171–188.

Luukka, M.-R. (2019). Tekstien lukijasta ja kirjoittajasta monilukutaituriksi. Teoksessa M. Harmanen & M.

Malin, A., Sulkunen, S. & Laine, K. (2013). PIAAC 2012. Kansainvälisen aikuistutkimuksen ensituloksia. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2013:19.

Martin, M. (2016). Monikielisyys muutoksessa. – Kieli, koulutus ja yhteiskunta, 7(5).

Saatavilla: <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-lokakuu-2016/monikielisyys-muutoksessa> [Viittauspäivä: 3.3.2021]

Nissinen, K. & Vuorinen, R. (2018). Alueelliset erot luonnontieteiden osaamisessa ja niitä selittävät tekijät: oppilaanohjauksella on merkitystä. Teoksessa J. Rautopuro & K. Juuti (toim.) PISA pintaa syvemältä. PISA 2015 Suomen pääraportti. Kasvatusalan tutkimuksia 77, 69 - 96. Suomen kasvatustieteellinen seura.

Nygren, H., Nissinen, K., Hämäläinen, R. & De Wever, B. (2019). Lifelong learning: Formal, nonformal and informal learning in the context of the use of problem-solving skills in technology-rich environments. *British Journal of Educational Technology*, 50, 4, 1759–1770.

Rantala, J., & van den Berg, M. 2013. Lukiolaisten historian tekstitaidot arvioitavina. *Kasvatus* 44 (4), 394–407.

Sulkunen, S. (2019). Heikosti lukevat suomalaislapset ja -nuoret. Mitä heistä tiedetään kansainvälisten arviointitutkimusten perusteella? Teoksessa M. Takala & L. Kairaluoma (toim.) Lukivaikeudesta lukitukeen. *Gaudeamus*, 54 - 80.

Sulkunen, S., & Malin, A. (2018). Literacy, Age and Recentness of Education Among Nordic Adults. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 62(5), 929–948. <https://doi.org/10.1080/00313831.2017.1324898>

Sulkunen, S. & Nissinen, K. (2012). Heikot lukijat. Teoksessa Sari Sulkunen & Jouni Välijärvi (toim.) Kestääkö osaamisen pohja? PISA09. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012: 12. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, 46–61.

Sulkunen, S., Nissinen, K. & Kupari, P. (2014). Characteristics of low and top performers in reading and mathematics. Exploratory analysis of 4th grade PIRLS and TIMSS data in the Nordic countries. Teoksessa K. Yang Hansen ym. (toim.) *Northern Lights on TIMSS and PIRLS*

2011. Differences and similarities in the Nordic countries. Kööpenhamina: Pohjoismainen ministerineuvosto, 49–84.

Sulkunen, S. & Saario, J. (2019). Tiedonmuodostus ja tekstityö: tapaustutkimus lukion historian opetuksen tekstikäytännöistä. *Kasvatus* 50 (2), 149–163.

Sulkunen, S., Nissinen, K., & Malin, A. (2021). The role of informal learning in adults' literacy proficiency. *European Journal for Research on the Education and Learning of Adults*, 12(2), 207-222. <https://doi.org/10.3384/rela.2000-7426.1325>

Tarnanen, Mirja (2019). Monilukutaito sosiokulttuurisena lukutaitona. Oppimisen ja oppimisvaikeuksien erityislehti: NMI-bulletin, 29 (4), 21–29.

Torppa, M., Eklund, K., Sulkunen, S., Niemi, P. & Ahonen, T. (2017). Why Do Boys and Girls Perform Differently on PISA Reading in Finland? The Effects of Reading Fluency, Achievement Behavior, Leisure Reading, and Homework Activity. *Journal of Research in Reading*. DOI: 10.1111/1467-9817.12103

Ursin, J., Hyytinen, H., & Silvennoinen, K. (toim.) (2021). Korkeakouluopiskelijoiden geneeristen taitojen arviointi – Kappas!-hankkeen tuloksia. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2021:6. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-892-2>

Valtioneuvosto 2020: Osaaminen turvaa tulevaisuuden.

Veijola, A. & Mikkonen, S. 2016. Historical literacy and contradictory evidence in a Finnish high school setting: The Bronze Soldier of Tallinn. *Historical encounters* 3 (1), 1–16.

Väljärvi, J. (2020). Miten suomalainen peruskoulu pärjää? *Kasvatus*, 51 (2), 195–203.